

Tudomány, tudományellenesség, áltudomány **/esszékérdések/**

[áltörténetírás]

1. Mi lehet annak az oka, hogy sok ember valószínűleg fogadja el A da Vinci-kód által elbeszélte történelmet? Milyen kritikát jelent ez az oktatással szemben?

Okok:

- a laikusok nem elég tájékozottak
- a szerző nem próbálkozik pl. egy konferencián meggyőzni a szakvéleményt, kizárólag a közvéleményt a könyvpiacra
- a gyakorló történészek nem nyújtanak megfelelő képet a szakmájukról, hogy az átlagosan tájékozott ember meg tudja ítélni, hogy mikor verik át történelmi kutatással?
- "kultúrkrimi" műfaj
- összeesküvés elméletek mindig népszerűek
- a történelem legnépszerűbb témái tűnnek fel benne: Jézus kereszthalála, Szent Grál, Leonardo da Vinci festményei, boszorknyégetések, stb.
- a szerző, Dan Brown állítja, hogy az állításai hitelesek és történelmi kutatómunkán alapszik
- sok olvasó inkább a A da Vinci-kódból meríti a bibliai, művészettörténelmi és történelmi ismereteit mint magából a Bibliából és szakkönyvekből

Az elméletnek van alapja:

- Európa kétezzer évének keresztény kultúrája, vallása és tudománya valóban férfiközpontú volt
- A kánonba be nem került alternatív evangéliumokból valóban kiolvasható ami a Bibliából nem
  - Mária szerepe jelentősebb volt, mint később gondolják
  - Mária, még ha nem is volt Jézus házasársa, a kezdeti egyházban fontos szerepet tölthetett be

Oktatás kritikája:

A probléma a történelemoktatás és népszerűsítés jellegében rejlik.

- évszámokat, tényeket, objektív adatokat tanulunk
- teljesen rejtve marad, hogy minden amit a középkorról tudunk nehezen olvasható, nehezen értelmezhető oklevelekben található
- amit mi egyetlen koherens történetként olvasunk, valójában rengeteg apró, sokszor bizonytalan, részlet történetté fűzése
- 18 éves korunkra igen kiterjedt ténytudással rendelkezünk, a történettudomány valódi műveléséről azonban szinte semmit sem tudunk meg

„A tankönyvírás és a „szakma” közötti szakadékról az árulkodik, hogy a középiskolai történelemoktatásban – tisztelet egy-két kísérleti programnak – a források elemzése háttérbe szorul, s föl sem merül a kérdés, mi módon keletkezik a történelmi ismeret. Nem csoda hát, hogy a történelem a laikus közönség számára főként lexikális ismeretek tárházaként jelenik meg, nem pedig a legkülönfélébb

természetű források kritikája és egybevetése által megvalósuló újraértelmezés folyamataként, amelynek eredménye mindaz, amit a történelemtől alkotott tudásnak nevezhetünk”

(Galamb György, „Időkiforgatókönyv” *Élet és Irodalom*, 2003/13)

2. Miért tűnik olyan hitelesnek Heribert Illig Kitalált középkora, min alapul a sikere? Milyen érveket lehet felhozni vele szemben?

Az elmélet: A középkor 300 éve, a 614 augusztusa és 911 szeptembere közti időszak nem történt meg, utólag iktatták a történelembe

Illig érvei:

- 1582, XIII. Gergely pápa, naptárreform (Julianus naptár addigra a valódi csillagászati eseményekhez képest jelentős eltérést mutatott → be kellett avatkozni)
- Illig indoklása: csak 10 szökőnapot iktattak be, pedig Caesar ideje óta 13 nap eltolódás volt (a hagyomány szerint a niceai zsinaton már beiktattak 3-t)
- A kora-középkorban nem tudtak volna olyan színvonalra építkezni, mint amit a fennmaradt templomok mutatnak, ezek hamisítványok
- tettesek: VII. Konstantin bizánci császár, II. Szilveszter pápa, III Ottó német-római császár
  - cél: Ottónak nagy elődöt kreálni (Nagy Károly), valamint az 1000. év uralkodójának lenni

Siker alapja:

- laikus nem sokat tud erről az időszakról
- Illig összemossa az átlagember tájékozatlanságát a tudomány tudáshiányával

(a korszak kutatói sokat tudnak erről az időszakról, tárgyi emlékek, írásos dokumentumok alapján)

- sok dokumentum csak későbbi másolatban maradt fenn, sok pedig tényleg hamisítvány
- magyar vonatkozás: ha Illignek igaza van mi lehetünk a hunok

Lásd. még: előző feladat (Miért hiszik el a da Vinci kódot és min alapul a kitalált középkor sikere sokban hasonló)

Ellenérvek:

- túl sok független dokumentum, régészeti lelet, építészeti, művészeti alkotás utal arra, hogy az időszak létezett
- praktikus probléma: hogy lehet levezényelni egy ilyen, egész Európára kiterjedő csalást?
- más kultúrák kronológiája
- a földtengely processziós mozgása
- Illig nem próbálja azonosítani a hamisító műhelyeket, dokumentálni a köztük lévő kapcsolatot, kimutatni a koholt szövegek formai egyezéseit és más pozitív evidenciával alátámasztani az elméletet
- Illig kiragadott idézetekkel dolgozik, a szakma belső vitáját használja ki
- nem tesz kísérletet a szakma meggyőzésére

- fél évente jelentet meg egy könyvet - ez a teljesítmény túlzás
- minden művében sok száz könyvre és cikkekre hivatkozik de egy forrásra sem

3. Hasonlítsd össze Heribert Illig (a Kitalált középkor elméletének megalkotója) és a kreacionizmus stratégiáját az „ortodox” tudománnyal szemben! Milyen párhuzamok és milyen különbségek azonosíthatók? Melyik milyen szempontból nevezhető „áltudománynak”?

Stratégia:

Mind Illig, mind a kreacionizmus képviselői elsődlegesen a közvéleményt akarják meggyőzni és nem a szakmát, valamint módszertanukban sem tekinthetőek tudományosnak.

Miért áltudományosak?

Illig:

- A múltból több jó beszámoló adható, de ez nem jelenti, hogy ne lehetne rosszat is írni.
- Definiálhatunk új megközelítést, forráscsoportot, kérdést, témát, és akkor valóban más beszámolót fogunk kínálni.
Gyermekkor története, a mindennapi ember története, nők története, stb
- Dan Brown és Illig történetei azonban ugyanannak a tudományos hagyománynak a részét képezik, mint amelyben az általuk cáfolt állítások születtek, ugyanabban a kutatási módszertanban és logikában hisznek, hasonló bizonyítási eljárásokat tartanak érvényesnek.
- Ha azonban egyszer elfogadtuk a bizonyítási játékszabályokat, azok kötelezőek, és kénytelenek leszünk elfogadni azok érveit, akik e szabályokat korrekterben alkalmazzák, mint mi.
- A középkorban valóban készültek hamisítványok, és ezeket az Illig által kritizált történészek sokszor fel is tudják deríteni, de azt senki nem gondolja, hogy egy egész korszak az volna

Kreacionizmus

Választ lásd. a következő feladatban

[kreacionizmus és intelligens tervezés]

1. Miért nem tekinthető az intelligens tervezés tudománynak? A válasz során hasonlítsd össze helyzetét egy másik, órán vizsgált és vitatott területtel!

Az intelligens tervezés a kreacionizmus 90-es évekbeli új irányzata.

Tudatosan próbál tudoményszerű lenni:

- PhD fokozatú előadók
- kerülnek az Istenre való hivatkozást, retorika nem vallásos
- tudományfilozófia-szerű meglátások érvekként való felhasználása

- kutatóintézetekhez kötődik: Discovery Institute, Center for Science and Culture
- az irányzat védői szerint nem kreacionizmus

Nem tekinthető tudománynak:

- néhány állítás nyilvánvalóan védhető, mert tudományos kérdésekben nem támadja a tudományt → nem is cáfolható
- manapság hangosak és anyagilag támogatottak azok a törekvések, amelyek nem a kutatásban, hanem a tudományos ismeretterjesztésben (oktatásban és médiában) követelnek helyet a kreacionizmusnak
- lehetetlen követelmény: folyamatosság (A külföldi nagypapa csak akkor hiszi el, hogy az unokája egyetlen folyamatosan fejlődő személy, ha egész életéről folyamatos filmet lát? Nem, elég pár kép)
- az IT a két elmélet (másik az evolúciánizmus) egyenrangúságát hirdeti (legyen elfogulatlan vizsgálat!) - figyelmen kívül hagyja, hogy korábban a teremtéshit volt az elfogadott, ezt tudósok konszenzusa alapján elvetették
- egyszerű és könnyen felfogható alternatíva felállítása, dichotómia a különbség (holott az egyik nagyon részletesen kidolgozott elmélet, matematikai részletekkel, a másik nem)
- I. Állásfoglalás: Michael Ruse: Creation Science is not Science
  - a tudomány empirikus szabályszerűségeket keres és törvényeket fogalmaz meg, ezzel magyaráz jelenségeket
  - jóslatokat tesz, tesztelhető állításokat, igazolni vagy cáfolni akar
  - viszont a teremtés nem konfirmálható : ma már nem működnek azok az erők amik a teremtéskor
  - a kreacionizmus nem ad magyarázatot : ki teremtette Istent?
  - magyarázat, előrejelzés, tesztelés nincs, nem “bizonytalan”, nem fejlődik, nincsenek kutatások
- II. Állásfoglalás: Dover-Kitzmilller per
  - az IT vallásos mozgalom, jól látható a történeti fejlődéséből és a könyvírók, egyéb nyilatkozataiból
  - az IT fő szószólói csak tagadták, hogy nem kreacionizmus, de nem tudták bizonyítani
  - az IT a modern tudomány egyik módszertani alappilléreivel szembe megy - a módszertani naturalizmussal, és ezt fel akarja cserélni “teista realizmussal”
  - az IT csak egy tudományos elmélet (a Darwinizmus) esetében emeli ki annak hipotetikus jellegét és akar alternatívákat adni, máshol miért nem?
  - az IT természetfeletti oksággal operál
  - elbukik a Lemon-teszten (ez a tudomány és a vallás szétválasztását hivatott biztosítani)
- egyenlő elbánást egy politikailag jelentős mozgalom próbál kikényszeríteni nem a plauzibilitása az elméletnek

- a vita nem tudományos vita - hanem a tudomány külső határát érinti: a cél nem a másik hanem a közönség megnyerése (laikusok, döntéshozók)
- nem az igazság kiderítése a cél, hanem a pozíciók védeleme, ill. támadása
- ez egy társadalmi és nem tudományos kérdés

Mivel kellene összehasonlítani? Passz

Első zh-hoz tartozó anyag volt pl. az asztrológia, ott is hasonló érveket hozott fel, h pl. nem tudományos módszertan, nem megcáfolható, nincs fejlődés.

Vagy ha a parapszichológiával hasonlítjuk össze akkor ennek és az IT-nek is van kutatóintézete és magas fokozatú támogatói, de egyik sem egyértelműen igazolható, mert pl. parapszichi kísérletek nem megismételhetők.

2. Fejts ki az intelligens tervezés hívei által az evolúcióelmélet ellen felhozott érvek közül hármat! Milyen válaszokat lehet adni ezekre?

Az IT érvei:

1. Pre-kambriumi elmélet: A legkorábbi maradványok a kambriumi kőzetrétegből valók és ezek mind magasabb életformához tartoztak anélkül, hogy bizonyíték lenne egyszerűbb formákból való kifejlődésre.
2. Komplexitás: az egyszerű kémiai vegyületeknek, mint pl. aminosavaknak az UV fény hatására bekövetkező lebomlási sebessége sokkal gyorsabb mint a keletkezési → számottevő mennyiség nem keletkezhetett, továbbá ezeknek meghatározott sorrendben kell lenniük, nagyon bonyolult rendszerbe szervezve
3. A legnagyobb evolucionista tudósok is kételkednek saját elméleteikben: pl Darwin: miért nem találunk annyi átmeneti formát a fajok között, mint amennyit az elmélet igényelne?
4. Cáfoló leletek: ellentmondanak annak amit eddig tudni véltünk (1960. koponyadarab ami 2,8 millió éves, pedig kb 1 millió évvel ezelőtt élt az ember legkorábbi feltételezett őse)
5. makroevolúció nem figyelhető meg a természetben
6. "kamunak" bizonyult leletek

Válaszok:

1. nem mészvázás élőlények fosszíliai csak kivételes esetben képződhetnek, korszakban globális üledékhézag, viszont a fossziliákhoz üledékes kőzetek szükségesek, Ad ignorantiam érv - a bizonyíték hiánya a hiány bizonyítéka
2. egy konkrét végkimenetel valószínűsége nem egyenlő az összes kedvező eset valószínűségével: elég egyetlen, bármilyen replikálódásra képes molekula, homológia
3. szöveggörnyezetből kiragadott idézetek, a szerzők nem értenek a konklúziókkal amit állításaikból levontak
4. inkább arra kellene hogy emlékeztessenek, hogy mennyi mindent nem tudunk még
5. makroevolúció: körfajok: heringsirály - ezüstsirály

3. Mutasd be a 2005-ös amerikai kreacionizmus-per (Dover v. Kitzmiller) háttérét és döntését, és értékeld a döntés érveit!

Bírósági előzmények:

- 1925: Butler Act alapján Scopes \$100 bírságot fizet, mert azt tanítja, hogy az ember az állatoktól származik
- 1968: A kreacionizmust védő törvényeket a legfelsőbb bírósági döntés alapján eltörlik: a kreacionizmus védői vissza akarják szerezni a jogukat
- 1981: Arkansas és Louisiana: helyi tv: egyenlő figyelem az evolúciónak és a kreacionizmusnak
- 1987: alkotmányellenesnek tekintik, mert az egyház és állam elválasztásának megsértését látták benne

Az eset:

- Dover 2000 fős kis település
- ismertetni kellett a tanároknak biológia órán egy kreacionizmussal foglalkozó szöveget, valamint az evolúciót nem ténynek, hanem elméletnek mutatja be
- "Az iskola az élet keletkezésével kapcsolatos nézeteket a diákokra és családjaikra bízta. Mivel az iskolakörzetben vizsgát kell tenni, az órai oktatás fő célja a standardizált vizsgákon elérendő jó eredmény."
- Of Pandas and People: 1989-ben íródott és az intelligens tervezés álláspontját képviseli

Bírói állásfoglalás:

- cél: megtudjuk a diák mit lát: vallásos tevékenységet támogatnak állami pénzen vagy sem?
- az IT vallásos mozgalom, jól látható a történeti fejlődéséből és a könyvírók egyéb nyilatkozataiból
- az IT fő szószólói csak tagadták, hogy az IT kreacionizmus, de nem tudták bizonyítani
- Az IT a modern tudomány egyik módszertani alappilléreivel szembemegy – a módszertani naturalizmussal, és ezt fel akarja cserélni „teista realizmussal”!
- Az IT csak egy tudományos elmélet (a Darwinizmus) esetében emeli ki annak hipotetikus jellegét és akar alternatívákat adni, máshol miért nem?
- tehát egy diák a vallás oktatásának állami támogatásának tekintené
- tehát az IT vallás és nem tudomány

Döntés érvei:

- az természetfeletti oksággal operál
- a komplexitásérvek hibásak
- IT támadásait a tudomány ellen a tudomány sikeresen visszautasította
- elbukik a Lemon-teszten
- mivel az IT vallás ezért az Amerikai Alkotmány értelmében nem tanítható

[keleti orvoslás]

**1. A testről alkotott általános kép hogyan befolyásolja az adott kultúra orvostudományát?
Mondj legalább két olyan testkép-elemet, ami a nyugati és a keleti medicina közötti különbségek mögött áll!**

HKO - Hagyományos Kínai Orvoslás

- más testkép
- más testkép, emberkép, betegségkép, diagnosztika
- de: szigorú képzés, meg lehet bukni
- évszázadok óta működik, stabil hagyomány

Testmodell (testkép elemek)

- radikálisan más testmodell, mint a nyugati
  - qi mint a szervező energia, mely meridiánokban áramlik
  - egészség: szabad és akadálymentes qi áramlás
- meridiánok (csatornák)
  - összefüggő hálózat
  - meridiánonként megfelelő szervek
  - szervek a nyugati elnevezéseknek megfelelnek, de azoknál sokkal több funkciójuk van
- Filozófiai háttér:
  - Yin-yang: ha egyensúlyban vannak a természet harmonikusan működik
  - 5 elem tana: fa, tűz, föld, fém, víz

HKO összevetve más keleti testmodellekkel: annyira nem is egyedi

HKO összevetve nyugati testmodellekkel: sokban hasonlít az európai kultúra mára letűnt testmodelljére

pl.: Galénosz és az ókori eredetű négy testnedv elmélete: a testnedvek tisztaságán és arányain alapuló egészség- és betegségkép

A nyugati orvoslás tudományos

- kísérleti eredmények alapján ismeri meg az emberi testet
- a betegségek valódi okait feltérva igyekszik megtalálni a gyógymódot
- ezért is más társadalmi jogok és kötelezettségek vonatkoznak rá, mint más medicinákra
- de sok esetben nem kész, hanem készülő tudomány

2. Fejtsd ki, milyen módokon jelenik meg az akupunktúra a nyugati orvosi gyakorlatban a 20. században, és milyen legitimációs harcok folynak körülötte!

1971-től kerül reflektorfénybe

- 1971 - James Reston vakbélműtéten esik át, amátét után komoly alhasi fájdalmai vannak, amit akupunktúrával mûlasztanak el, majd errõl beszámol a New York Times címlapján
- Nixon Kínába látogat, egy csapat orvossal, hogy meggyõzõdjenek az akupunktúra hasznosságáról
- Amerikai Orvosi Szövetség delegációja nyilatkozatásban komoly figyelmet kért az ügynek
- 1972-tõl az akupunktúra kezelési költségei orvosi kiadásnak számítottak
- megalakult a Kínai Orvoslás Amerikai Társasága
- 1974-ben végeztek az elsõ, akupunktúrát használó aneszteziológusok
- 1975-ben már a szakcikkek ele angol nyelvû volt

Elutasítás:

- 1972: orvosok 41% - a további kutatás igénye nélkül elutasítja
- a kínai elméletet leegyszerûsítik, már létező nyugati formákba akarják belekényszeríteni - pl. csak a fájdalomcsillapítást vizsgálják
- amerikai orvosok kulturális autoritást szereztek - kínai orvosi diplomát nem fogadták el, csak amerikai orvos jelenlétében gyakorolhatta a tudását
- további probléma: az amerikai orvosképzés szakágankénti felosztásához igazították az akupunktúra amerikai képzését, a holisztikus világgépet teljesen feldarabolták - hatékonyság csökkenése

3. Milyen nehézségekbe ütközik, amikor a biomedicina vizsgálat alá próbálja vetni az akupunktúrát? Milyen tanulságai vannak a Cho és kutatótársai által vizsgált esetnek?

A kísérlet: a vizsgálat: a lábon található akupontok ingerlése MRI vizsgálat + kontroll kísérlet
akupont - agy - szerv/izmok háromszög vizsgálata, agyi aktivitás változásának mérése

Nehézségek:

- nem lehet teljesen nyugati fogalmakkal értelmezni a hatást
- egyértelmûen a nyugati tudomány oldaláról közelíteni

Tanulság talán az, hogy nem szabad feldarabolni egy elméletet és a nyugati szemléletmódot alkalmazni. Minél jobban vizsátértek a keleti elemekhez annál világosabb volt a korreláció.

4. Az órán tanultak alapján az akupunktúra tudomány vagy áltudomány (vagy esetleg egyik sem)? Az álláspontodat indokold!

mindenki szíve szerint írjon amit akar

[határmunkálatok]

1. Mi indokolja a demarkáció klasszikus felfogásáról a határmunkálatok fogalmára való áttérést? Emelj ki néhány fontos különbséget!

Elméleti megközelítések: nem találtunk használható demarkációs kritériumot

Esettanulmányok: nem körvonalazódott az áltudomány egységes kategóriája

A tudomány határai nem vannak, hanem lesznek, viták és összetűzések során alakulnak

Miért állít a tudós határokat?

- miért igyekezik elhatárolni egyes hagyományokat, a nem zárható ki eleve, hogy egy kutatási program hasznot fog hozni - miért nem hagyja érvényesülni?
- mert érdeke fűződik hozzá:
  - ha az adott terület erőforrásokat akar elhódítani tudós diszciplinájától
  - ha az adott terület erőforrásai elhódíthatók a saját diszciplina javára
- Erőforrások:
  - szaktekintély, kognitív autoritás: ki a szakértő
  - állások, pozíciók, intézményes hatalom
  - anyagi támogatás, materiális előnyök

2. Mik azok a határmunkálatok? Értelmezd a fogalmat, és illusztráld egy szabadon választott példa segítségével!

A demarkáció nem pusztán elméleti kérdés: tét: kinek hiszünk, ki kap támogatást, állást... Tudósoknak, nem tudósoknak érdeke, hogy a határok nekik tetsző módon legyenek kijelölve
Határmunkálatok: a tudomány felruházása bizonyos jellemzőkkel annak érdekében, hogy szociálisan lehatároljuk a tudományt a nem-tudományról

- Cél: szakmai autonómia védelme vagy hatókör kiterjesztése
- Eszköz: valamilyen retorika
- Célközönség: szélesebb társadalom, döntéshozók

3. Milyen érvekkel különböztette meg John Tyndall a tudományt a vallás és a technika területeitől? Mire mutat rá ez a példa?

John Tyndall kétfrontos küzdelme: kettősfenyegetés a tudománnyal szemben

1. Vallás:
  - a. vita az ima hatásáról
  - b. oktatás: egyház határozza meg a tananyagot
2. Technológia(mérnökség): túl nagy a sikere az ipari forradalomban

Érvek (vallás vs tudomány):

- tudomány gyakorlati haszonnal bír:
  - technológiai fejlődést elősegíti, a nemzet materiális felvételeit javítja
  - a vallás érzelmi kérdésekben nyújt támaszt
- A tudomány empirikus, nem metafizikai
  - a természet tényeit kísérletezés által figyeli meg
  - a vallás tanai láthatatlan, spirituális erőkön múlnak, nem pedig igazoláson
- A tudomány szkeptikus a vallás dogmatikus

- a tudomány nem tisztel más tekintélyt, csak a természet tényeit
- A vallás vakon ragaszkodik idejétmúlt ötletekhez és kitalálóiak tiszteletéhez
- A tudomány objektív, a vallás szubjektív
  - a tudomány érzélem-, érdek- és előítélet-mentes

Érvek (technika vs tudomány)

- A tudomány a technikai fejlődés forrása és feltétele de maga nem haszonelvű
- A tudomány módszeresen kísérletezik, a technika próba-szerencse alapon halad
- A tudomány teoretikus - a technika praktikus, mert nem keresi a láthatatlan erőket és okokat
- A tudomány több, mint haszonelvű gyakorlat, így nem kell az alkalmazásokra hivatkoznia, hogy igazolja magát

A tudomány: attól függ, honnan nézem

A tudomány egymással ellentétes jegyeket kap:

- empirikus (→vallás), teoretikus (→technika)
- haszonelvű (↔vallás), öncélú (↔technika)
- láthatót keresi (→vallás), láthatatlant (→technika)
- költészet-ellenes (→vallás), de homéroszi (→technika)

A határok különböző irányokba hatnak: a vallást támadja és a technika ellen védekezik

A határmunkálatok retorikai eszközök

4. Ismertesd a frenológia tudományból való kiszorulásának történetét!

18. sz. vége: Franz Joseph Gall: az agy az elme szerve

- az agya különböző szervekből áll, melyekhez különböző mentális képességek tartoznak (pl. harciasság, jóindulat, tisztelet, időérzék, számérzék, zeneérzék, humor)
- egy ilyen szerv mérete arányos a mentális képesség erősségével
- az ember jelleme megállapítható a koponya alakja, a "dudorok" alapján
- ez születéskor nagyjából eldőlt

XIX. század eleje, Skócia:

- anatómusok támadják, mint tudománytalant
- 1820-ig legitíom tudomány marad, művelői tiszteletnek örvendenek
- sokáig kérdéses a státusza
- 1836 - ban Combe nem kapja meg a logikai tanszéket → jelképes vég

Combe szerint: "a frenológia kezében van minden tudás kulcsa, és filozófiai alapot nyújt a kereszténység igaz vizsgálatához"

→ anatómusok szerint ezzel kilép a tudomány területéről

Combe szerint: a tapasztalat mindenek felett, a kvantitatív, elméleti pontosság csak másodlagos: 'közelítő tudomány'

- anatómusok szerint ez nem tudományos

anatómusok szerint a szakértők mind egyetértenek abban, hogy afrenológia hülyeség, tehát hülyeség

→ Combe szerint szakértők: elfogultak: védik a saját területüket és tudásukat

→ laikus emberek győződjenek meg a frenológia igazságáról saját tapasztalatuk alapján

- anatómusok szerint a laikusok nem elég kifinomultan gondolkodnak a kérdés eldöntéséhez

Határok:

- a frenológia nem tudományellenes, hanem tudományos retorikát alkalmas
- anatómusok érdekeltek abban, hogy kiűzzék

5. Foglald össze röviden, hogy kik között és milyen céllal zajlott/zajlik az ún. tudományháború!

Vitasorozat, 1990-es évek, főként USA, majd egyéb angol nyelvterületek.

A felek:

- természettudósok, tudományfilozófusok, a tudomány "védelmezői"
- posztmodern, relativista tudományelemzők, szociológusok, filozófusok

Tét: vajon tudományellenesek-e a relativista, a "posztmodern" tudományelemzések? Aláássák-e a tudomány állításait és presztízsét?

Nem a tudomány külső határainál, hanem a belsőknél folyt

- természettudomány és az arról szóló humántudomány közt

A háború egy jelentős csatája: a Sokal-botrány

- "A határok áttörése: arccal a kvantumgravitáció transzformatív hermeneutikája felé"
Social text 1996/1-2
- A szerző megjelenés után leplezi magát, azt kívánta bizonyítani, a társadalomtud. folyóiratban bármi értelmetlenség meg tud jelenni → hatalmas botrányt kerekedik

A tudományról tett állítások:

- persze más tudósok sokszor mást mondanak
- de: nem az számít, mit mondunk, hanem ki mondja → "magamat kigúnyolom, de hogy más mondja, azt nem tűröm el"

Feltéve, hogy nem az a helyzet, hogy az egyik tudós téved, a másoknak igaza van: nincs a tudománynak "lényege", amit néhány állításban ki lehet fejezni

Tudományról "kívülről" beszélni a tudományszociológia szerint nem tudományellenes, sőt!

Miért beszél a szociológus a tudományról?

Elemi érdekünk, hogy megértsük: a tudomány a mai civilizáció egyik lényeges eleme

- ezért vizsgálja a science studies

- ehhez azonban nem mítoszok, sikertörténetek kellene, hanem tárgyilagos leírás

Cél: olyan képet nyújtani, amely segít a tudomány társadalmi funkcióinak megértésében, és segítséget nyújthat a tudománnyal kapcsolatos döntések meghozatalában - akár a politikában, akár a mindennapi életben

A gyakorló tudós viszont érintett, nem pártatlan megfigyelő: érdeke, hogy fenntartsa az általános pozitív megítélést

A tudományháborúban határmunkálatok folynak: “tudományellenes”, “irracionális”, “értelmetlen”
: retorikai eszközök

[nyilvánosság]

1. Mi a tudás három forrásának a szerepe a tudományos megismerésben? Mennyiben különböznek ezek a hétköznapiakban betöltött szerepüktől?

Ismeretek lehetséges forrásai:

- tapasztalat: “látom, hogy...”, “hallom, hogy...”
- következtetés: “mivel tudom, hogy..., és azt is tudom, hogy..., akkor azt is tudom, hogy...”
- közlés: “testimónium”: “X mondta, hogy...”

Mivel a közlés megbízhatatlan, az emlékezetéről nem sokat mondhatunk

A két “valódi” forrás az 1. és 2. – közlés mint gyanús forrás

Közlés, mint elsődleges forrás

- rengeteg dolgot nem tapasztalhattunk, sőt nem is következtethettünk ki, ugyanakkor mégis “tudjuk”
- tudáskészletünk túlnyomó többsége közlésből származik
  - ismeretek térben és időben távoli dolgokról
  - speciális tapasztalatokon, bonyolult következtetéseken, mások tudásán alapuló ismeretek
- ha kivánnánk a tudásunkból mindazt, amire közlés útján tettünk szert, akkor száználmasan kevés maradna

A tudományos tudás közlésalapú:

Jórészt a tudósok számára is:

- egyedi tudós nagyon kevés dolgot tapasztalt meg vagy következtetett ki
- szoktak erre a “fekete doboz” metaforáját használni

A tágabb társadalom számára teljes egészében

- elhisszük, mert a tanára bcsi mondta, vagy könyvekben olvastuk, vagy tévében láttuk
- az alapkérdés: miért bízunk a tudomány szavában

Mikor fogadunk el egy közlést?

- ha konzisztens a meglévő tudásunkkal
- ha megbízható a forrás

Miért higgyünk a tudománynak?

a tudomány egész intézményrendszere arra van berendezkedve, hogy minél megbízhatóbb ismeretforrásként működhessen

2. Mi a szerepe a közlés általi tudásnak a tudományban és mennyire megbízható?

- tudáskészletünk túlnyomó többsége közlésből származik
  - ismeretek térben és időben távoli dolgokról
  - speciális tapasztalatokon, bonyolult következtetéseken, mások tudásán alapuló ismeretek
- ha kivánnánk a tudásunkból mindazt, amire közlés útján tettünk szert, akkor szánalmasan kevés maradna

A tudományos tudás közlésalapú:

Jórészt a tudósok számára is:

- egyedi tudós nagyon kevés dolgot tapasztalt meg vagy következtetett ki
- szoktak erre a "fekete doboz" metaforáját használni

A tágabb társadalom számára teljes egészében

- elhisszük, mert a tanár bácsi mondta, vagy könyvekben olvastuk, vagy tévében láttuk
- az alapkérdés: miért bízunk a tudomány szavában

Miért higgyünk a tudománynak?

- a tudomány egész intézményrendszere arra van berendezkedve, hogy minél megbízhatóbb ismeretforrásként működhessen - ez is a célja
- emlékezzünk vissza: a mertoni normák mind a megbízhatóság szolgálatában állnak

Közösségileg ellenőrzött tudás:

- nem attól lesz valami megbízható, hogy "jó módszerrel" nyertük
- hanem hogy sokan és módszeresen ellenőrizték
- a megbízhatóság záloga a közösségi jelleg

Tudományon belüli kommunikáció:

- kutatási beszámolók: szűk szakértői közösségnek szól
- konferenciák: nemzetközi szakértők tágabb csoportja előtt
- szakfolyóiratok: a teljes szakértői kör és a tudományos világ egésze előtt
  - bírati rendszer
  - hivatkozási rendszer

3. Milyen (az órán tanult) általános feltételek fennállása esetén hajlunk egy hallott információ elfogadására? Mondj példákat olyan helyzetekre, amikor ezek a feltételek külön-külön teljesülnek, illetve nem teljesülnek!

- ha konzisztens a meglevő tudásunkkal
  - azt, hogy a kazah csapat megverte a magyart, sokkal könnyebben hisszük el, mint fordítva
  - ez attól függ, miket tapasztaltunk korábban, illetve miket mondtak erről, vagyis, hogy milyen kultúrában élünk
- ha megbízható a forrás:
  - ha a szomszéd gyakran füllent, megviccel, figyelmetlen, hajlamosan vagyunk kételkedni benne
  - az intérményesült hiteles forrás bizalmat élvez: pl.: sportújságnak könnyebben hiszek
- Miért hiszünk a tudománynak?
  - rengeteg olyan dolgot is állít, ami ellentmond a tapasztalatainknak, addigi ismereteinknek?
    - a mi kultúránkban alapvető jelentőségű intézmény
- Példákat össze lehet kombinálni innen vagy saját kútfőből.

4. Hozz fel két-két érvet arra, hogy a laikus miért, illetve miért ne bízson meg a tudományban!

Amivel nem szembesülünk életünk során

- igaz-e a newtoni mechanika?
- vagy a maxwelli elektrodinamika?

Amivel szembesülünk:

- agykárosodást okoz-e a mobiltelefon?
- egészségtelenek-e a manipulált élelmiszerek?

5. Jellemezd a tudomány belső kommunikációs rendszerét? Miért lehet érdekes ennek az ismerete?

Az új eredmények belüli kommunikáció:

- kutatási beszámolók: szűk szakértői, közösségének szól
- konferenciák: nemzetközi szakértők tágabb csoportja előtt
- szakfolyóiratok: a teljes szakértői kör és a tudományos világ egésze előtt
  - bírálati rendszer: csak azt lehessen közölni, ami új, fontos és mentes a nyilvánvaló hibáktól
  - hivatkozási rendszer: az eredményt mások idézik

A tudományos szöveg stílusa:

- az irodalmi formák sehol sem ilyen szűkösek
  - ennek az üzenete: csak a tartalmat juttatjuk érvényre, a forma átlátszó
- A szerző minden személyességtől megfosztott
  - az “én” helyett “mi”, aktív helyett passzív szerkezet szigorúan tárgyilagos (érzelmeik kizárva) - cselekvések végrehajtója
- Az olvasó: nem akar ki, hanem szakember
  - más számára érthetetlen szerző és olvasó viszont felcserélhető
  - sőt: más véleménye nem is számít, az olvasók köre szabályozott
- Viszony a saját hagyományhoz
  - az “aktív” hagyomány, amire hivatkozik, nagyon pontos
  - de a valódi hagyomány nagy része “passzív”, hallgatóságos
  - a tudomány sajátos történeti emlékeztetőkészségekben szenved...

Hogyan válik valami tudássá? - ahogyan az ötletek egyikéből a tudományos viták lezárultával elfogadott elmélet vagy tény lesz, a közösség elfogadja és pozitívan hivatkoznak rá

6. Vessd össze a tudomány és a laikusok viszonyának különböző modelljeit!

Publikus tudományfelfogás:

- hogyan érti a “közember” a tudományt?
  - PUS (public understanding of science): az a terület, ahol a laikus kapcsolatba kerül a tudománnyal
- A tudósok általában elégedetlenek a PUS állapotával
  - az emberek kevéssé értik a tudományt, ezért elengedhetetlenek - többet kell nekik tanítani, és akkor jobb lesz
- A szociológusok általában elégedettek a PUS állapotával
  - az emberek túlnyomó többsége jobban bízik a tudományban, mint a legtöbb dologban és hajlamosak hinni neki - még ha nem is értik
  - közelebb kell hozni azt a mindennapi életükhöz

PUS két modellje:

Deficitmodell: az emberek feje üres, és meg kell tölteni tudományos ismerettel

- eszerint a PUS = tudományos ismeretterjesztés
- - akkor az emberek nem hisznek majd áltudományos babonákban

Kontextusmodell: az emberek feje dugig van ismeretszerzési stratégiákkal

- ezek egy része a tudományhoz kötődik, de ez igencsak kevés: a mindennapi életükhöz ezekre alig van szükség
- eszerint a PUS: tudományos és hétköznapi érdekek közös fórumának a megteremtése

A D-modell úgy tesz, mintha a tudomány mindig kész lenne, a K-modell a készülő tudományra is alkalmazható

D-modell: a tudományhoz való viszony a tudományos műveltség kérdése

- a tudományhoz való viszony a tudományos műveltség kérdése
  - minél jobban érti valaki, annál inkább kedveli - kis tudóssá kell válnia mindenkinek
  - a baj ezzel nem csak az, hogy teljesen irreális - hanem, hogy vitás kérdésekben a tudósoknál is jobban kellene érteni a szóban forgó kérdéshez

K-modell: a tudományhoz való viszony a szociális műveltség kérdése

- ahhoz kellene értenünk, hogy adott kérdésben kinek és mikor higgyünk
- → nem az a dolgunk, hogy magunk is szakértővé váljunk, hanem az, hogy tudjuk, ki a szakértő, és mennyire lehet megbízható egy adott kérdésben

7. Jellegében miben különbözik az a tudomány, amit az iskolában tanulunk attól, amivel állampolgárokként a mindennapi életben találkozunk?

Talán: 17. dia

Iskola: készen kapott tudomány

Mindennapi élet: készülő tudomány:

8. Mik a tudományos ismeretterjesztés kapcsán felmerülő fő problémák, kihívások, kérdések?

erre semmilyen infó nem volt a diasorban

[átfogó kérdések]

1. A posztakadémikus tudomány sok ponton eltávolodni látszik a mertoni normáktól. Ezek közül melyiket tartod a leginkább aggasztó folyamatnak? Miért?

2. Szerinted hogyan, milyen eszközökkel lehetne elmélyíteni és szélesebb körben ismertté tenni a tudományról alkotott szociális tudást (figyelembe véve, hogy a tudományt és az oktatást irányító döntéshozók tipikusan nem tartják ezt kiemelt fontosságúnak)?

3. Ha mindkét esetben egyetlen intézkedési lehetőség lenne, mit változtatnál a tudomány a) belső viszonyaiban b) „külső kapcsolataiban”? Válaszodat indokold!

erre mindenki írjon vmit amit gondol